

Interpellation IP 3/2019 rd

Jussi Halla-aho saf m.fl.

Interpellation om att ta hem finska medborgare eller IS-familjer med ursprung i Finland från lägret al-Hol och om det korrekta förfarandet

Till riksdagen

I det kurdiska lägret al-Hol i nordöstra Syrien finns finländare eller familjemedlemmar till IS-stridande från Finland. Det har förts en intensiv diskussion om en eventuell hemtagning av dem. I slutet av juni fastställde regeringen under ledning av statsminister Antti Rinne att regeringen inte tar hem IS-krigarnas fruar och barn i lägret al-Hol till Finland och inte överväger evakueringsåtgärder som baserar sig på konsulär lagstiftning. Senare i oktober försäkrade också utrikesminister Pekka Haavisto utrikesutskottet att ministeriet inte ämnar vidta några åtgärder för att få IS-krigarnas familjer till Finland.

Flera klagomål anfördes till justitiekanslern om situationen för de finska medborgarna i lägret al-Hol. Justitiekanslern Tuomas Pöysti gav ett avgörande i ärendet den 10 oktober 2019. Justitiekanslern konstaterar att statsrådet och ministrarna har agerat lagenligt i frågan om hemtagning av de finländska kvinnorna och barnen i det syriska lägret och att det inte kan anses ha uppkommit någon allmän skyldighet för utrikesförvaltningen att försöka ta hem lägrets alla finländare eller personer som har bott i Finland med stöd av uppehållstillstånd. Justitiekanslern påpekar också att det hör till myndigheternas skyldigheter att i sin verksamhet förfara så att säkerheten för dem som bor och vistas i Finland inte äventyras. Justitiekanslern betonar dessutom säkerhetshoten i samband med hemtagning av dem som befinner sig i lägret. Justitiekanslern konstaterar slutligen att det inte hör till justitiekanslerns behörighet eller uppgifter att ålägga myndigheterna att vidta vissa åtgärder.

Den 2 december 2019 fick saken en intressant vändning i och med att tidningen Ilta-Sanomat rapporterade att minister Haavisto skulle ha pressat utrikesministeriets konsulära chef Pasi Tuominen att ta barnen i flyktinglägret al-Hol till Finland med konsulär skjuts. Det rapporterades att Tuominen vägrat böja sig för påtryckningarna från Haavisto och att han konstaterat att projektet var lagstridigt, varefter den konsulära chefen frantogs sitt uppdrag.

Enligt uppgift skulle man vid utrikesministeriet samtidigt ha hållit på att utveckla ett projekt under namnet Operation Korpi, vars syfte var att ta hem finländska barn i flyktinglägret al-Hol till Finland utan sina mammor. Konsulära chefen Tuominen skulle ha ansvarat för projektet. (Senare rapporterade Ilta-Sanomat att operationen förbereddes i hemlighet redan i juni 2019.)

Interpellation IP 3/2019 rd

På kvällen den 2 december 2019 höll Haavisto en presskonferens där han medgav att mammorna till barnen i lägret inte ville skiljas från sina barn. Dessutom har de lokala kurdiska myndigheterna förklarat att de inte accepterar upplösning av familjer. Enligt Haavisto har utrikesutskottet och regeringen flera gånger informerats om ”hur situationen utvecklas”.

Haavisto hävdade också att justitiekanslern den 10 oktober 2019 gett anvisningar enligt vilka justitiekanslern uppmanar till att hämta hem de finländska barnen från lägret al-Hol. Haavisto nämnde dock inte att justitiekanslern i sitt avgörande betonar att det inte hör till hans behörighet eller uppgifter att ålägga myndigheterna att vidta vissa åtgärder.

Haavisto berättade också att han efter justitiekanslerns avgörande utsåg en tjänsteman att under tjänsteansvar utreda eventuella åtgärder för att hjälpa familjerna. Haavisto bestred dock planen för återsändande av barn på följande sätt (i översättning): ”Jag läste en rubrik om en mysterieplan. Det är en mysterieplan för mig också. Jag har själv inte berett någon sådan, och jag känner inte till att min tjänstemannakår skulle ha gjort det, eftersom det redan i somras konstaterades vara omöjligt på grund av att vi har en annan part därborta, nämligen den kurdiska administrationen, som inte släpper iväg dessa barn ensamma, utan utgår från att om man förflyttar barnen så ska föräldrarna följa med.”

Samma kväll rapporterade tidningen Helsingin Sanomat att Finlands utrikesministerium under hösten sänt två tjänstemän till Erbil i Iraks kurdiska region för att förbereda ankomsten av finländare från al-Hol. Helsingin Sanomat skrev också att statsminister Rinnes regering har sanktionerat att kvinnor och barn i al-Hol från fall till fall tas tillbaka till Finland och att också president Niinistö är medveten om detta. Niinistö berättade dock tidigare för nättidningen Verkkouutiset att han inte kände till något ”politiskt beslut” eller att utrikesministeriet skulle ha en ”plan”.

Den 3 december 2019 hördes Haavisto i utrikesutskottet. Som avslutning på debatten i utskottet föreslog vice ordförande Erkki Tuomioja följande ståndpunkt i protokollet (i översättning): ”Utrikesutskottet konstaterar att det inte finns något behov av att vidta ytterligare åtgärder i ärendet. Utskottet godkänner statsrådets handlingslinje.” Ärendet gick till omröstning och Tuomiojas förslag antogs med rösterna 10 mot 3.

Onsdagen den 4 december 2019 rapporterade tidningen Ilta-Sanomat i sin tur om utrikesministeriets interna e-postmeddelanden, som fick Haavistos uttalanden att framstå i mycket tvivelaktig dager. I ett e-postmeddelande skrev konsulära chefen Pasi Tuominen till understatssekreterare Pekka Puustinen (i översättning): ”Vi kan inte handla i enlighet med lagen om konsulära tjänster, däremot kan vi handla i enlighet med principerna i den lagen. Beslutet måste fattas i regeringen eller så måste det fattas av ministern. Problemet är nu enligt min uppfattning att ministrarnas kansli lämpar över det här så att det ska skötas enligt lagen om konsulära tjänster och i princip så att vi endast bistår barn. Att fatta ett sådant beslut som tjänstemannaarbete är ett beslut av den kalibern att den som gör det bör förbereda sig på att få en fängelsedom och att straffet blir så långt att det inte kan avtjänas villkorligt. Det lönar sig också för beslutsfattaren att vara cirka 65 år, så att en eventuell avsättning inte leder till permanent förlust av utkomsten.”

Samma dag berättade Haavistos specialmedarbetare Joel Linnainmäki i sitt e-postmeddelande att han hade diskuterat den aktuella handlingslinjen angående al-Hol med utrikesministern (i över-

Interpellation IP 3/2019 rd

sättning): ”Utrikesministern anser att UM/konsulära tjänster bör placera en person i Erbil under en månads tjänsteresa och hyra rum åt honom eller henne. Den här personen ska skapa kontakter med internationella aktörer i Erbil och ska förbereda sig på att finländska medborgare kommer över gränsen från Syrien.”

E-postmeddelandet fortsatte med en anvisning i åtta punkter för utarbetandet av en promemoria från UM. Enligt Linnainmäki skulle promemorian innehålla ett omnämnande av bland annat re-sehandlingar som ska sändas utan dröjsmål. I tredje stycket i anvisningarna för promemorian sägs följande (i översättning): ”Utgångspunkten är att åtminstone barnen i lägret al-Hol kan sättas i säkerhet inom rimlig tid och vid behov snabbt, om säkerhetsriskerna i området ökar.”

Den 6 december 2019 gav utrikesministeriets åsidosatta konsulära chef Pasi Tuominen en intervju med Helsingin Sanomat, där han bedömde att Haavistos beslut att utse en särskild representant för att bistå finländarna i lägret al-Hol kunde vara lagstridigt. Han bedömde att ”åtminstone förvaltningslagen” har överträtts. I samma intervju anklagar Tuominen Haavisto för att ha styrt med rädsla. Utifrån de uppgifter som lämnats i offentligheten får man den bilden att Haavisto har försökt dölja de åtgärder som siktat på en förflyttning av konsulära chefen Tuominen, men som uppenbarligen de facto har ägt rum.

Vid en presskonferens den 2 december 2019 sade Haavisto att förflyttningen av Tuominen inte anknöt till frågan om barnen i al-Hol, utan hade att göra med den normala rotationen vid ministeriet. Samtidigt konstaterade han att konsulära chefen Tuominen kvarstår i sitt uppdrag och att tjänsten inte har utlysts. Senare berättade Haavisto att han fört en lång diskussion med Tuominen och avslutningsvis hade kallat Tuominen att fortsätta på sin tidigare post. Av det kan man dra slutsatsen att Tuominen före diskussionen inte skulle ha fortsatt som chef för konsulära tjänster.

Understatssekreterare Pekka Puustinen's meddelande till utrikesministeriets anställda den 10 december 2019 angav till sist följande om händelseförloppet (i översättning): ”Den allvarliga åsiktskillnaden angående hur frågan om al-Hol ska skötas tog sig uttryck i en begäran till tjänstemannaledningen om att utreda om det finns andra lämpliga uppgifter för den konsulära chefen. Begäran var sällsynt och exceptionell.” Av Puustinen's meddelande framgår det att utrikesministeriets tjänstemannaledning också gick vidare med den förflyttning av Tuominen som ministern begärt, tills företaget stoppades genom det samtal mellan Haavisto och Tuominen som fördes efter uppståndelsen i offentligheten.

Också ordföranden för utrikesförvaltningens tjänstemannaförening UHVY, ambassadrådet Juha Parikka berättade i en intervju med Verkkouutiset 8 december 2019 att förtroendet för utrikesminister Pekka Haavisto sviktar allvarligt inom ministeriet.

Parikka ansåg det vara särskilt problematiskt att ett hemligstämplat beslut av Haavisto, genom vilket ministeriets arbetsordning ändrats och ett specialsändebud förordnats, har fattats utan föredragning. ”Så vitt jag vet har beslutet inte fattats på föredragning av en föredragande och det har uppenbarligen inte heller funnits någon motiveringspromemoria om det. Ministern kan sakligt sett inte fatta sådana beslut annat än efter föredragning. Detsamma gäller — också den så kallade förflyttningsskyldigheten, som i motsats till vad Haavisto påstår inte hänger på ett ensidigt beslut

Interpellation IP 3/2019 rd

av ministern. Här har man också i övrigt glömt samarbetslagstiftningen, som ska beaktas också när det görs ändringar i arbetsordningen”, sade Parikka (i översättning):

Minister Haavisto och utrikesministeriet bestred systematiskt att det fanns en plan för al-Hol och betonade att man i ärendet iakttar prövning i enskilda fall. Yle rapporterade dock måndagen den 9 december 2019 med hänvisning till flera källor att Finland har en mer detaljerad plan än vad man tidigare gått ut med om hur alla finländare i det så kallade IS-lägret al-Hol i Syrien ska återföras till Finland. Enligt uppgifter publicerade av Ilta-Sanomat den 10 december 2019 har familjerna i al-Hol redan fördelats bland särskilt utsedd personal inom barnskyddet, hälso- och sjukvården och socialväsendet i Helsingfors. Dessutom har polisen enligt uppgifter från Ilta-Sanomat reserverat plats i Helsingfors-Vanda flygplats VIP-lokaler för att vid ankomsten underlätta passagen från planet.

Ännu på kvällen den 10 december 2019 rapporterade Yle följande (i översättning): ”Enligt de uppgifter som Yle fått utarbetades det under ledning av utrikesministeriet i oktober en plan enligt vilken alla finländare ska tas hem på en och samma gång. I november ändrades planen så att hemtagningen görs i omgångar. Enligt uppgift till Yle kom man fram till detta för att man inte skulle behöva fatta ett politiskt beslut i frågan, utan hemtagningen skulle kunna ske enbart med stöd av myndighetsbeslut och den konsulära lagstiftningen.”

Ministrarnas uppgifter om regeringens beslutsfattande i ärendet är sammantaget motstridiga och kräver förtydliganden. Den 27 juni 2019 konstaterade statsminister Rinne följande under riksdagens frågestund (i översättning): ”Vi har ingen som helst avsikt att vidta några åtgärder där de här människorna hämtas till Finland exempelvis med stöd av lagen om konsulära tjänster. Lagen om konsulära tjänster lämpar sig inte för dessa fall, inte alls.”

”I det rådande läget överväger vi inga särskilda evakueringsåtgärder, inga som till exempel grundar sig på den konsulära lagstiftningen. De lämpar sig inte alls för det här fallet. Utgångspunkten är att varje person måste bedömas separat med hänsyn till såväl människorättskonventionerna och andra internationella konventioner som säkerheten, och det är den vägen den här situationen måste lösas.”

Den 2 december 2019 konstaterade utrikesminister Haavisto vid sin presskonferens följande (i översättning): ”När justitiekanslerns avgörande kom den 10 oktober utgick vi från att det nu är Finlands juridiska grund för behandlingen av ärendet. Justitiekanslerns ställningstaganden, vad barnkonventionen och grundlagen föreskriver här, och det ansågs inte att det finns något politiskt beslut som skulle kunna köra över eller förbigå eller ogiltigförklara detta, denna rättsliga utgångspunkt. Och justitiekanslern ansåg dessutom att den ansvariga myndigheten är utrikesministeriet, som samlar de övriga ministerierna om det behövs handräckning... och så har man gjort i den här situationen. Naturligtvis har medlemmarna i statsrådet informerats, liksom på begäran också republikens president, republikens presidents kansli, men det har också redogjorts för hur detta sker som tjänsteuppdrag.”

Utifrån Haavistos uttalande den 2 december verkar det alltså som om regeringen inte har dragit upp några riktlinjer, utan Haavisto har självrådigt tolkat justitiekanslerns svar så att den under den föregående regeringen och uppenbarligen ännu i somras gällande tolkningen av behovet av ett

Interpellation IP 3/2019 rd

särskilt beslut i statsrådets allmänna sammanträde för vilket som helst slags bistånd för återresa inte längre gäller, utan utrikesministeriet kan agera utifrån sin tolkning av justitiekanslerns svar inom ramen för sin behörighet.

Detta antyds också i det meddelande som understatssekreterare Pekka Puustinen, som hör till utrikesministeriets tjänsteledning, skickade till utrikesministeriets personal den 10 december 2019. Puustinen beskriver åsiktsskillnaderna mellan utrikesminister Haavisto och konsulära chefen Tuominen på följande sätt (i översättning): ”Åsikterna skilde sig åt i fråga om huruvida man borde vänta på ett linjeval på regeringsnivå i denna mycket svåra fråga eller om man borde göra åtminstone det som utrikesministeriet kan göra inom ramen för sin behörighet. Utrikesministeriets tjänstemän svar på situationen gav intrycket att vi inte kan göra något. Eftersom detta säkerligen inte var det enda möjliga svaret ville man hitta ett sätt för utrikesministeriet att gå vidare i arbetet.”

Efter det har Haavisto dock i olika sammanhang hänvisat till att regeringen under sitt förberedande sammanträde, aftonskolan, har behandlat frågan utan att ingripa i händelsernas avsedda förlopp. Till exempel uppgav Haavisto för Yle (9.12.2019) att den föregående regeringen behandlade al-Hol-frågan i slutet av oktober i aftonskolan i närvaro av justitiekanslern. Där godkändes den nuvarande politiken. ”Nu är det Sanna Marins regerings sak att avgöra om den vill ändra handlingslinjen eller på vilken nivå den vill behandla frågan”, konstaterade Haavisto också (i översättning).

Enligt Haavisto var det alltså först justitiekanslerns riktlinje som var den juridiska grunden, och den kunde inte ha körts över, förbigåtts eller ogiltigförklarats genom ett politiskt beslut. Senare har Haavisto uppgett att regeringens aftonskola har godkänt handlingslinjen. Det råder oklarhet om detta.

Sammanfattning

Regeringen måste svara på om nyheterna och Haavistos egna uttalanden står i strid med varandra. Också de uttalanden som utrikesministeriets tjänstemän gjort och de ovan nämnda e-postmeddelandena ger anledning att fråga sig om utrikesminister Haavisto medvetet har förvrängt sanningen och låtit bli att berätta om planerna för riksdagen och utrikesutskottet. Utifrån uppgifterna i offentligheten har man försökt övertala en tjänsteman att förfara lagstridigt, och tjänstemannen har flyttats till andra uppgifter när denne inte har lytt ministern. Vi vill också ha ett svar på frågan om Haavisto har lämnat vilseledande uppgifter om orsakerna till förflyttningen av tjänstemannen i fråga.

Nu har det väckts en motiverad fråga om huruvida minister Haavisto och regeringen har följt lagen. Professorn i straff- och processrätt Matti Tolvanen konstaterade vid en intervju med nättidningen Suomen uutiset att om Haavisto har förfarit på det sätt som återges i medierna är det näst intill fråga om brott mot tjänsteplikten. Enligt Tolvanen kunde det också ligga nära till hands att överväga om det finns förutsättningar att göra saken till en ministeransvarighetsfråga.

Det mest oroväckande är att det vid ministeriet har pågått en operation som också äventyrar den nationella säkerheten. Skyddspolisen bedömer att det är sannolikt att de som återvänder från läg-

Interpellation IP 3/2019 rd

ret al-Hol i Syrien bidrar till ett ökat hot om terrorism mot Finland. Det är riskfyllt att ta hem radikaliserade personer till Finland, och att hemlighålla insatsen för det finska folket undergräver förtroendet för regeringen. Det är dessutom mycket osannolikt att personer som kommer från lägret kan dömas i Finland för sin verksamhet.

Det är en fråga som är mycket viktig ur utrikespolitisk synvinkel, med tanke på den inre säkerheten och öppenheten i det politiska beslutsfattandet. Utrikesministerns och regeringens uttalanden måste bedömas mot denna bakgrund. Om det är så att man har ljugit i frågan och riksdagen avsiktligt vilselett, måste frågan granskas i fråga om ministeransvaret.

Med hänvisning till 43 § i Finlands grundlag framställer vi följande interpellation till den minister som saken gäller:

Kommer familjer till IS-krigare att komma till Finland och när kommer hemtagningen att ske,

hur länge har regeringen och de berörda ministerierna känt till planerna på hemtagning,

har alla regeringspartier godkänt tolkningen att utrikesministeriet med stöd av justitiekanslerns svar kan genomföra en operation för hemtagning av barn och vid behov vuxna utan ett uttryckligt beslut av statsrådets allmänna sammanträde,

har regeringen gjort ett linjeval eller fattat ett beslut om att vid behov från fall till fall också godkänna att vuxna får hjälp att återvända, och när har ärendet behandlats och i vilka sammansättningar,

vem var närvarande i regeringens aftonskola och vilket mandat gav regeringen Haavisto att agera i ärendet,

har regeringen fattat ett formellt beslut i frågan och vilken politisk ståndpunkt intar regeringen,

skiljer sig regeringen Marins linje från besluten och åtgärderna under regeringen Rinne och, om så är fallet, till vilken del,

varför har flera ministrar sagt att justitiekanslerns svar (9.10.2019) förpliktar till att hämta finländarna i Syrien,

har regeringen förstått vilken nationell säkerhetsrisk det är att ta hem personerna i lägret al-Hol,

beaktar regeringen skyddspolisens riskbedömning,

vad tänker regeringen göra med dem som deltagit i terrororganisationen IS verksamhet och eventuellt tas hem till Finland,

Interpellation IP 3/2019 rd

har regeringen varit medveten om minister Haavistos åtgärder och enhälligt godkänt åtgärderna,

hur förhåller sig regeringen till att minister Haavistos uttalanden är motstridiga,

hemlighöll minister Haavisto projektet för hemtagning av finländska barn för utrikesutskottet,

förflyttades konsulära chefen Pasi Tuominen till andra uppgifter eller fråntogs han uppgifter,

varför fattade inte utrikesministern ett officiellt ministerbeslut om det uppdrag han gav chefen för konsulära tjänster ens efter det att Tuominen begärde det per e-post,

har konsulära chefen Pasi Tuominen på något sätt uppmanats eller till och med pressats till lagstridig verksamhet, och

hur har regeringen informerat Republikens President om planerna på hemtagning av boende i lägret al-Hol?

Interpellation IP 3/2019 rd

Helsingfors 11.12.2019

Jussi Halla-aho saf
Sanna Antikainen saf
Juho Eerola saf
Ritva Elomaa saf
Petri Huru saf
Olli Immonen saf
Vilhelm Junnila saf
Kaisa Juuso saf
Arja Juvonen saf
Toimi Kankaanniemi saf
Ari Koponen saf
Jari Koskela saf
Jouni Kotiaho saf
Sheikki Laakso saf
Rami Lehto saf
Mikko Lundén saf
Leena Meri saf
Juha Mäenpää saf
Jani Mäkelä saf
Jukka Mäkynen saf
Veijo Niemi saf
Mika Niikko saf
Tom Packalén saf
Mauri Peltokangas saf
Sakari Puisto saf
Riikka Purra saf
Lulu Ranne saf
Mari Rantanen saf
Minna Reijonen saf
Jari Ronkainen saf
Sami Savio saf
Jenna Simula saf
Riikka Slunga-Poutsalo saf
Ville Tavio saf
Ano Turtiainen saf
Sebastian Tynkkynen saf
Veikko Vallin saf
Ville Vähämäki saf
Jussi Wihonen saf
Kai Mykkänen saml
Anna-Kaisa Ikonen saml
Antti Häkkänen saml
Sanni Grahn-Laasonen saml
Mari-Leena Talvitie saml

Interpellation IP 3/2019 rd

Ilkka Kanerva saml
Timo Heinonen saml
Paula Risikko saml
Heikki Autto saml
Kari Tolvanen saml
Marko Kilpi saml
Pauli Kiuru saml
Janne Sankelo saml
Janne Heikkinen saml
Sinuhe Wallinheimo saml
Pihla Keto-Huovinen saml
Mia Laiho saml
Pia Kauma saml
Arto Satonen saml
Sari Multala saml
Markku Eestilä saml
Ville Kaunisto saml
Heikki Vestman saml
Wille Rydman saml
Sofia Vikman saml
Sari Sarkomaa saml
Jukka Kopra saml
Terhi Koulumies saml
Ben Zyskowicz saml
Päivi Räsänen kd
Sari Essayah kd
Antero Laukkanen kd
Sari Tanus kd
Peter Östman kd
Harry Harkimo liik